

Justyna Kleszcz*

Edukacja przez naturę. Ekologiczne place zabaw dla dzieci – geneza

Education through nature. Ecological playgrounds – the genesis

Wprowadzenie

Koniec XX stulecia przyniósł gwałtowny wzrost poziomu świadomości dotyczącej konsekwencji postępu technicznego i powstanie idei zrównoważonego rozwoju. Ukoronowaniem tego procesu była zwołana w 1992 r. z inicjatywy ONZ w Rio de Janeiro konferencja „Środowisko i Rozwój”. Jednym z jej skutków jest powstawanie „ekologicznych placów zabaw”, czyli miejsc twórczej edukacji dzieci poprzez zabawę.

Niniejsze opracowanie stanowi próbę syntezy głównych tendencji w projektowaniu współczesnych ekologicznych placów zabaw dla dzieci, powstałych jako konsekwencja złożonych zjawisk zachodzących nie tylko w procesie wychowawczym, ale i kształtowania przestrzeni wokół dzieci. Ma to przełożenie na konkretne rozwiązania funkcjonalno-przestrzenne.

Stan badań

Pierwsze idee nowoczesnego podejścia w kształtowaniu miejsc rekreacji dla dzieci mają głębszy rodowód, sięgający formalnie czasów II wojny światowej, a ideowo – 2. połowy XIX w. W latach 40. XX w. zaczęła się formować dziedzina zwana psychologią poznawczą. Wraz z nią w 1945 r. za sprawą Karla Dunckera¹ pojawiło się pojęcie fiksacji funkcjonalnej – braku umiejętności użycia

* Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Uniwersytetu Zielonogórskiego/Faculty of Civil Engineering, Architecture and Environmental Engineering, University of Zielona Góra.

¹ Karl Duncker (1903–1940) – psycholog, twórca opublikowanego pośmiertnie na Uniwersytecie Clarka testu zdolności poznawczych.

Introduction

The end of the 20th century brought a dramatic increase in the recognition of the consequences of technical progress and the emergence of the idea of sustainable development. In 1992, that process ultimately resulted in the conference on “Environment and Development” held on the initiative of the UN in Rio de Janeiro. One of its effects is the development of “ecological playgrounds” that is places of creative education of children through play.

This paper is an attempt at a synthetic presentation of the major trends in designing contemporary ecological playgrounds for children developed as a consequence of complex phenomena taking place not only in the process of upbringing but also developing space around children. This in turn translates into specific function and space solutions.

Today's research

The origin of the first ideas of modern approach to developing places of recreation for children is old, formally dating back to World War 2 and its ideas come from the 2nd half of the 19th century. In the 1940s, a branch of psychology called cognitive psychology began to form. In 1945, along with its gradual development, Karl Duncker¹ coined the term functional fixedness – defined as a mental block against using an object in a new way other than in its conventional function. This phenomenon

¹ Karl Duncker (1903–1940) – psychologist, author of the cognitive skills test, posthumously published at Clark University.

danego obiektu w niestandardowy sposób, inny od pierwotnego przeznaczenia. Zjawisko to występuje w myśleniu człowieka, utrudnia ujawnianie zdolności nazwanej przez Joya Paula Guilforda redefinicją semantyczną [1], czyli zdolnością do zmiany specyficznej funkcji przedmiotu i użycia go w nowy sposób. Szybko zauważono negatywny wpływ fiksacji na zdolność rozwiązywania problemów, radzenia sobie w sytuacjach nowych i nietypowych. W konsekwencji postanowiono zwiększyć nacisk na edukację dziecka w zakresie rozwoju zdolności poznawczych. W efekcie kilka lat później pojawiły się pierwsze realizacje twórczych placów zabaw mających rozbudzać wyobraźnię już w najwcześniejszym okresie rozwoju.

Jednocześnie z ukształtowaniem pojęcia redefinicji semantycznej rozwinęło się pojęcie deficytu przyrody, określającego zespół zaburzeń psychospołecznych związanych z brakiem kontaktu z naturą. Po raz pierwszy zostało ono opisane na początku XXI w. przez Richarda Louva w książce *Last child in the woods* [2]. Jak udowodnił to Louv, odnowienie kontaktu ludzi z przyrodą ma fundamentalne znaczenie dla zdrowia fizycznego, psychicznego i duchowego człowieka.

Problematyka projektowania naturalnych placów zabaw została już podjęta w badaniach zagranicznych. Do najbardziej kompleksowych należy opracowanie Pottera z 1997 r. [3], odnoszące się jednak głównie do aspektów prawnych projektowania tego typu obiektów, podające bogaty zbiór przykładów i realizacji. Najistotniejszym przy tym zagadnieniem w ich analizie jest tymczasowość i naturalna nietrwałość formy.

W Polsce temat ten został podjęty przez jedyną pracownię zajmującą się badaniem tego zjawiska. Anna Komorowska, współzałożycielka Pracowni K. z Krakowa zajęła się zarówno zagadnieniem projektowania, edukacji humanitarnej, jak i badaniami problemu tworzenia przestrzeni dla dzieci. Na uwagę zasługują najnowsze publikacje dotyczące przyrody na placach zabaw, m.in. *Przyrodnicze azyle w miejskich przedszkolach. Konsultacje architektoniczno-krajobrazowe* [4] i wiele innych².

W stronę „nowej estetyki” placu zabaw dla dzieci. Lata 1900–1989 na świecie i w Polsce

*Przemiany społeczne połowy XIX w.
i ich wpływ na ukształtowanie formy placu zabaw*

Dochodzenie do znanej obecnie formy naturalnego placu zabaw trwało na terenach polskich dłuższy czas. Obejmowało wiele przemian prowadzących do powstania terenów rekreacyjnych dla dzieci, humanizacji przestrzeni w miastach oraz wygospodarowania miejsc aktywnej rekreacji i możliwości poprawy jakości życia ich najuboższych mieszkańców.

Jednym z takich procesów było pojawienie się w początkach XIX w. miejskiego rolnictwa. Wydaje się, że

occurs human thinking and makes it difficult to detect the ability called by Joy Paul Guilford a semantic redefinition [1] that is the ability to change the specific function of an object and use it in a new way. The negative influence of the fixedness on the ability to solve problems and cope with new and unusual situations was quickly observed. Consequently, it was decided to increase the pressure on children's education in the scope of the development of cognitive skills. In effect, the first creative playgrounds emerged a few years later to boost the imagination already at the earliest stage of development.

The notion of a nature deficit, including a group of psycho-social disorders connected with the lack of contact with nature, emerged along with the development of the notion of semantic redefinition. It was described for the first time at the beginning of the 21st century by Richard Louv in the book *Last Child in the Woods* [2]. Louv proved that the renewal of contact with nature is fundamentally important for the physical, mental and spiritual health of man.

The issues of designing natural playgrounds have already been addressed in foreign research. The most comprehensive studies include the one conducted by Potter in 1997 [3] regarding, however, mainly the legal aspects of designing this type of objects, with many examples and completed designs. The most significant aspect in their analysis is their temporary character and naturally perishable form.

In Poland, this subject has been addressed by the only design office dealing with this kind of phenomenon. Anna Komorowska, the co-founder of Pracownia K. from Cracow, started to make humanitarian education designs and study the issue of developing spaces for children. One should note the latest publications on nature in playgrounds, such as *Przyrodnicze azyle w miejskich przedszkolach. Konsultacje architektoniczno-krajobrazowe* [4] and many others².

Towards “new aesthetics” of the playground for children. The years 1900–1989 in the world and in Poland

*The social changes in the middle of the 19th century
and their influence
on the development of playgrounds*

The development of the natural playground in the form which is known today has taken a considerable amount of time in Poland. It has gone through many changes which have resulted in the development of recreation areas for children, humanization of urban spaces, designing places of active recreation and possible improvement of the quality of life of their poorest residents.

One of such processes was the emergence of urban farming at the beginning of the 19th century. It seems that it took place in Europe as a response to the city residents'

² Warto wspomnieć o artykułach publikowanych cyklicznie na łamach „Zieleni Miejskiej”, w tym [5], [6].

² The articles published on a regular basis in “Zieleń Miejska”, including [5], [6], should be noted here.

nastąpiło to w Europie jako odpowiedź na potrzebę bliższego kontaktu z naturą wśród mieszkańców miast. Nie tylko jako bierne uczestnictwo, lecz również w sposób czynny – jako metoda na kreowanie najbliższego środowiska między innymi dzięki własnoręcznej produkcji żywności [7], [8]. Jednocześnie pamiętać należy o tworzonych przez dziesięciolecia i silnie zakorzenionej w polskich warunkach tradycji ogrodów działkowych. Wywodzi się ona sprzed ponad 200 lat, gdy powstały na świecie pierwsze obiekty tego typu. Za ich pomysłodawcę uznaje się Moritza Schrebera³, XIX-wiecznego lekarza z Lipska, który stworzył ideowe podstawy dla organizowania formy zieleni miejskiej najbliższej współczesnym ogrodom działkowym. W założeniach ogrody te, zwane również „ogrodami słonecznymi” lub „ogrodami zdrowotnymi” miały służyć głównie rodzinom robotniczym, na co dzień pozbawionym możliwości wypoczynku na świeżym powietrzu. W celu zapewnienia dzieciom robotników możliwości zabawy i ćwiczeń fizycznych w kontakcie z naturą Ernst Innozenz Hauschild założył w Dreźnie pierwsze ogrody bazujące na tej idei, nazwane na cześć Schrebera „Schreberplatz” [9].

Jednocześnie od czasów dadaizmu wzornictwo przyzwyczało odbiorców do niekonwencjonalnego wykorzystania przedmiotów użytkowych jako formy sztuki. Mimo to jeszcze nie tak dawno postrzegaliśmy place zabaw dla dzieci w sposób stereotypowy. Archetypicznym wzorcem do tej pory jest często ideał XIX-wiecznego ogrodu jordanowskiego. Pierwszy taki ogród założył Henryk Jordan w 1888 r. na Błoniach Krakowskich. Park o powierzchni około 8 ha wyposażono w rozległe zadrzewienia, zagraniczny sprzęt sportowy, boiska, łazienki z natryskami oraz posągi wybitnych Polaków [10], opierając jego program funkcjonalny na połączeniu edukacji patriotycznej z rozwojem tężyzny fizycznej. Podstawowe założenia programowe ujął Jordan w koncepcji parku: *Każdemu, który w przyszłość patrzy i pragnie, byśmy jako naród polski wśród burz wieków ostali się i żyli, musi na tym zależeć, byśmy fizycznie byli tężdzi i by nas było coraz więcej. [...] Wielkość narodu zależy przede wszystkim od rozwoju fizycznego jego mieszkańców, a wszystkim tym, co się robi dla zdrowia ludu, utrwalamy fundamenta potęgi i chwały całego narodu* [11, s. 213]. Myśl ta była na terenie obecnej Polski kontynuowana, objawiając się m.in. ufundowaniem w 1899 r. przez przemysłowca Wilhelma Raua ogrodu w Warszawie, zwanego Ogrodem Raua [12].

Po II wojnie światowej nastąpiło rozwarstwienie w sferze ideowej parków tworzonych pod szyldem ogrodów jordanowskich. Powstawały one nadal, hołdując kolektywizmowi wychowawczemu w myśl ideologii komunistycznej, negując jednak, choć bardzo wybiórczo, idee patriotyczne [13]. W ten sposób (jak wykazały przepro-

need for a closer contact with nature. Not only as a passive participation but also actively – as a method of creating the closest environment among others through their own food production [7], [8]. Furthermore, it should be kept in mind that the tradition of *community gardens* developed for decades and it was deeply rooted in Polish conditions. The tradition was born over 200 years ago when the first allotments were created in the world. Moritz Schreber³, a 19th-century physician from Leipzig, is considered to be their original founder who developed the ideological basis for organizing urban green areas which were most similar to contemporary community gardens. Originally, the gardens which were also known as “sunny gardens” or “health gardens” were to be used mainly by workers’ families who did not have any place to rest in the open air. In order to provide the workers’ children with an opportunity to play and do physical exercises in contact with nature Ernst Innozenz Hauschild founded the first gardens in Dresden based on that idea, known as “Schreberplatz” to honor Schreber [9].

Furthermore, since the times of Dadaism people became used to unconventional usage of utility objects as a form of art. However, not so long ago playgrounds for children were still stereotypically perceived. Earlier, the archetypal model was often the ideal of the 19th-century Jordan garden. The first such garden was founded by Henryk Jordan in 1888 in Błonia Krakowskie. The park of the area of about 8 ha had many trees, foreign sports equipment, sports fields, shower rooms and statues of famous Poles [10]; its functional program was based on combining patriotic education with the development of physical strength. The basic assumptions of the program were included by Jordan in the concept of the park: *Everyone who considers the future and wants the Polish nation to survive the storm and live on, must care for our physical strength and our number. [...] The greatness of the nation depends primarily on the physical development of its citizens, and all we do for the health of the nation strengthens its foundation and glory* [11, p. 213]. The pursuit of this idea continued in Poland, which was demonstrated e.g. in the garden funded in 1899 by the industrialist Wilhelm Rau in Warsaw, known as the Rau Garden [12].

After World War II, the adherence to the ideas of the parks created as Jordan gardens was no longer so strict. They were still designed, upholding the idea of educational collectivism in line with communist ideology, rejecting however, though highly selectively, the patriotic ideas [13]. This way (as demonstrated in the conducted questionnaire surveys⁴) the archetypal image of Jordan gardens as places where children can do physical exercises

³ Daniel Gottlieb Moritz Schreber (1808–1861), niemiecki lekarz, pedagog i nauczyciel akademicki zajmujący się problemami zdrowotności dzieci i socjalnymi konsekwencjami wpływu urbanizacji. Był pomysłodawcą Schrebergärten – terenów na świeżym powietrzu przeznaczonych do zabaw fizycznych dzieci oraz inicjatorem Schrebervereine – ruchu propagującego pracę i zabawę na świeżym powietrzu, sprzyjającą wypoczynkowi w kontakcie z naturą i pogłębianiu więzi rodzinnych.

³ Daniel Gottlieb Moritz Schreber (1808–1861), German physician, pedagogue and academic teacher dealing with the problems of children’s health and social consequences of urbanization. He was the original founder of Schrebergärten – areas in the open air designed for children’s physical exercises and initiator of Schrebervereine – movement promoting work and play outdoors, conducive to recreation in contact with nature as well as deepening family ties.

⁴ Research conducted by the author in 2011. Its results were included in the doctoral dissertation *Zooterapia w przestrzeni miejskiej. Współistnienie ludzi i zwierząt*, v. 2 – annex, pp. 21–39.

wadzone badania ankietowe⁴) w zbiorowej świadomości utrwalił się archetypiczny obraz ogrodów jordanowskich jako miejsca zabawy fizycznej dzieci. Według większości Polaków miejsca dla dzieci ciągle powinny stanowić przestrzeń ściśle wydzieloną, odgradzoną od świata zewnętrznego fizyczną barierą, kontrolowaną w celu ograniczenia dostępu osób niepowołanych i zwierząt.

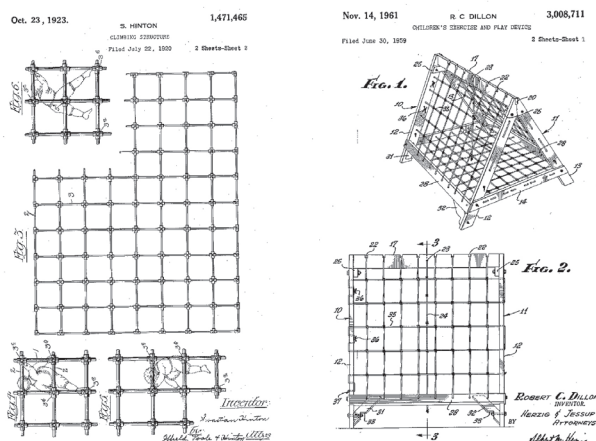
Pierwsza połowa XX w. – kształtowanie się idei współczesnego placu zabaw

Należy pamiętać, że początki świadomego projektowania dla dzieci, nowoczesnego i celowego w myśl współczesnych standardów są znacznie wcześniejsze niż wspomniane pojęcia z zakresu ekologii, edukacji i pedagogiki. Pierwsze standardy budowy placów zabaw datuje się na lata 20. XX w. i związane są z osobą Sebastiana Hintona. W 1923 r. przyznano mu patent na tzw. *climbing structure*, czyli element „małpiego gaju”⁵, stanowiącego elementy wyposażenia przestrzeni sportowo-rekreacyjnej dla dzieci (il. 1).

W projektowaniu współczesnych form placów zabaw duże znaczenie miał również okres II wojny światowej i idea tzw. rupieciarni (ang. *junk playgrounds*) jako sposobu na stworzenie aktywnej przestrzeni rekreacji w czasach niedostatku materiałów i wyraźnej tymczasowości wszystkiego, co wznoszone. Za twórcę idei i pierwszej realizacji w tym zakresie uznaje się duńskiego architekta Carla Theodora Sorensena, który zaprojektował tzw. Adventure Park w Emdrup w Kopenhadze w 1943 r. [14], [15]. Według Pottera [16], zaszczerpienie idei przygodowych placów zabaw w innych krajach Europy, w tym przypadku w Wielkiej Brytanii, nastąpiło po 1946 r., po wizycie w Emdrup lady Allen of Hurtwood (wizyta ta zaowocowała powstaniem parku w brytyjskim Camberwell w 1948 r.).

Estetyka placu zabaw połowy XX w. – świat a Polska

Jedną z funkcji placu zabaw pojmowanego jako „miejsce uczące” powinno być kształtowanie poczucia estetyki. Świadome podejmowanie przez projektantów zagadnienia estetyzacji przestrzeni zabawy daje się zauważyć od lat 50. XX w. Prekursorami działań artystycznych powodujących powstanie obiektów sztuki zintegrowanych z funkcjonalnością usytuowanych w otwartej przestrzeni miejsc zabaw dla dzieci był na przykład Robert Morris [18], Herb Goldman [19]⁶ i Isamu Noguchi. Przykłada-

Il. 1. Pierwsze urządzenia rekreacyjno-ruchowe dla dzieci, ryciny z patentów Sebastiana Hintona (1920) i Roberta Dillona (1959) [źródło: <https://docs.google.com/viewer?url=patentimages.storage.googleapis.com/pdfs/US1471465.pdf>; data dostępu: 2.04.2015]

Fig. 1. First exercise and play devices for children, illustrations from U.S. patents by Sebastian Hinton (1920) and Robert Dillon (1959) [source: <https://docs.google.com/viewer?url=patentimages.storage.googleapis.com/pdfs/US1471465.pdf>; accessed: 2.04.2015]

became consolidated in the collective consciousness. Still, in the opinion of most Poles playgrounds for children should be specially designed spaces separated from the outside world by controlled physical barriers in order to limit the access of unauthorized persons and animals.

First half of the 20th century – development of the contemporary playground idea

It should be kept in mind that the beginning of conscious designing for children, modern and purposeful in line with contemporary standards is much earlier than the mentioned notions in the scope of ecology, education and pedagogy. The first standards of building playgrounds dates back to the 1920s and they are connected with Sebastian Hinton who in 1923 patented the so called *climbing structure* that is “jungle gym”⁵ which is an element of sports and recreation equipment for children (Fig. 1).

When designing contemporary forms of playgrounds, the period of World War II and the idea of the so called *junk playgrounds*, as a way of creating an active space for recreation in the times of shortage of materials when everything seemed to be built temporarily, was significant. The Danish architect Carl Theodor Sorensen, who designed the so called Adventure Park in Emdrup in Copenhagen in 1943 [14], [15], is considered to have been the originator of the idea and the author of the first design in

⁴ Badania przeprowadzone przez autorkę w 2011 r. Ich wyniki zostały zawarte w rozprawie doktorskiej *Zooterapia w przestrzeni miejskiej. Współistnienie ludzi i zwierząt*, t. 2 – aneks, s. 21–39.

⁵ Patent nadany w Chicago pod numerem US 1471465 A obejmował pierwsze urządzenie z grupy zwanej obecnie *jungle gym* przeznaczone do rekreacji ruchowej dzieci [16]. Zapoczątkował on powstanie kolejnych standardowych elementów wyposażenia placów dla dzieci związanych szczególnie z rozwojem ogólnoruchowym najmłodszych. Kolejne patenty z tej grupy uzyskano w latach: 1933 [17] (Archibald Horne *Playground apparatus*), 1959 (Robert C. Dillon *Children's exercise and play device*).

⁶ Rzeźba na placu zabaw przy szpitalu dziecięcym w Los Lunas autorstwa Herba Goldmana została zaprojektowana w 1955 r., ze sprężonego betonu i tyunku; wymiary około 2,5 × 5,0 m.

⁵ Patent number U.S. 1471465 A granted in Chicago covered a climbing structure from the group currently known as *jungle gym* for children's physical exercises [16]. It originated the development of other standard elements of playground equipment for children connected especially with the general motor development of the youngest children. Other patents in that group were granted in 1933 [17] (Archibald Horne *Playground apparatus*), and in 1959 (Robert C. Dillon *Children's exercise and play device*).

Il. 2. Osiedle Morena w Gdańsku. Place zabaw. Autor: Jacek Krenz, 1974 (fot. J. Krenz)

Fig. 2. Morena housing estate in Gdańsk. Playgrounds. Author: Jacek Krenz, 1974 (photo by J. Krenz)

mi prac tworzonych przez Morrisa, a odnoszących się do idei meblarskiego wyposażenia placu zabaw, są m.in. rzeźby granitowych labiryntów ogrodowych z Filadelfii (1974), Pontevedry (1999) czy Kansas City (2014) [20, s. 89]. Wśród prac Isamu Noguchiego wyróżnia się jedyna, która doczekała się realizacji za życia autora – wybudowany w 1966 r. plac zabaw w Kodomo No Kuni w Japonii [21], [22]. Początek idei propagowanej przez Noguchiego sięga około 1935 r. [23]. Odnaleźć go można w propozycji urzędów dla niezrealizowanego placu zabaw Ala Moana Park na Hawajach, wykorzystanych w parku Piedmont w Atlancie, podobnie jak w wypadku Adele Levy Memorial Playground dla nowojorskiego parku Riverside, tworzonych we współpracy z Louisem I. Kahnem w latach 1960–1966, nigdy niezrealizowanego [23], [24].

Na terenie Polski warta wspomnienia jest nieco późniejsza od wymienionych działalność prof. Jacka Krenza. W latach 70. zaprojektował on wiele placów zabaw, głównie na terenie Gdańska i okolic (il. 2). Kompozycje te odznaczały się dużą pomysłowością oraz świadomością formy, według której kształtowany jest krajobraz osiedli (il. 3). Najlepszymi przykładami są projekty plastycznego zagospodarowania osiedli: Żabianka, Morena i Zaspą w Gdańsku, opracowane przez zespół projektowy złożony z architekta i rzeźbiarzy (Jacek Krenz, Maria Kuczyńska, Edward Roguszczyk, Swietlana Zerling) w latach 1974–1984. Do głównych założeń projektowych należało wprowadzenie elementów funkcjonalnie uzupełniających rozległe osiedla mieszkaniowe w połączeniu z żywą kolorystyką, elementami wykorzystującymi ideę robinsonad⁷ i rupieciarni, z podziałem na przestrzenie dla osób w różnym wieku. Jak wspomina sam Krenz, działanie to było jednocześnie próbą przeciwstawienia się unifikacji osiedli z wielkiej płyty poprzez wprowadzenie elementów plastycznych o prostej formie, które pozwalały wzbogacić przestrzeń „pomiędzy architekturą” o wartości es-

this scope. According to Potter [16] the idea of adventure playgrounds in other countries in Europe, in this case in Great Britain, was implanted after 1946, after Lady Allen of Hurtwood visited Emdrup (the establishment of the playground in Camberwell, England in 1948 was inspired by the visit).

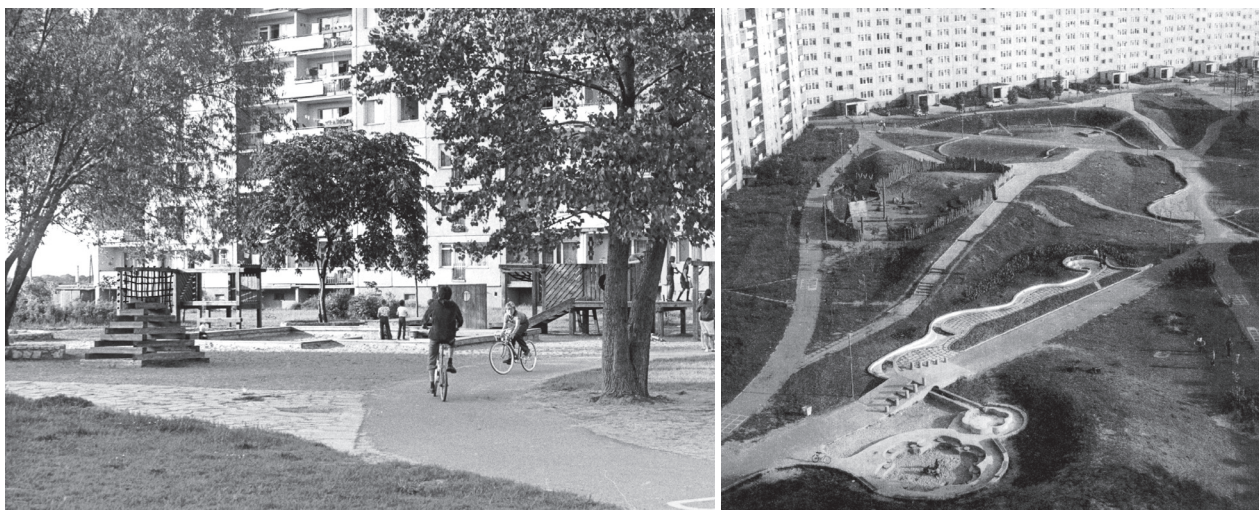
The esthetics of the playground in the middle of the 19th century – the world and Poland

One of the purposes of the playground understood as a “teaching place” should be to develop a sense of esthetics. It seems that the designers’ interest in the issue of estheticizing the play space began in the 1950s. The precursors of the artistic activities which resulted in creating objects of art integrated with the functionality of playgrounds for children located in the open air included for instance Robert Morris [18], Herb Goldman [19]⁶ and Isamu Noguchi. The examples of works developed by Morris, alluding to the ideas of equipping the playgrounds with furniture include, e.g. the sculptures of granite garden labyrinths in Philadelphia (1974), Pontevedra (1999) or Kansas City (2014) [20, p. 89]. The works by Isamu Noguchi include the playground that was built in 1966 in Kodomo No Kuni, Japan [21], [22] before his death. The origin of the idea promoted by Noguchi goes back to about 1935 [23]. It can be seen in the proposition of the devices for the playground which was actually never built in Ala Moana Park in Hawaii, which were ultimately used in the park Piedmont in Atlanta, as well as in Adele Levy Memorial Playground for Riverside park in New York, designed with Louis I. Kahn in 1960–1966, which was also never built [23], [24].

Professor Jacek Krenz who operated in Poland a little later than those mentioned above is also worth mentioning. In the 1970s, he designed many playgrounds, mainly

⁷ Robinsonada/robinsonowy plac zabaw to forma placu inspirowana przygodowym placem zabaw, jednak bardziej uporządkowana [26]. Po raz pierwszy plac tego typu został założony w 1953/1954 r. przez Alfreda Trachsela w Zurychu.

⁶ Sculpture in the playground by the children’s hospital in Los Lunas by Herb Goldman was designed in 1955 from prestressed concrete and plaster; dimensions about 2.5 × 5.0 m.

Il. 3. Osiedle Żabianka w Gdańsku. Plastyczne zagospodarowanie terenu. Autorzy: Jacek Krenz, Maria Kuczyńska, 1974 (fot. J. Krenz)

Fig. 3. Żabianka housing estate. Natural landscape playground by Jacek Krenz and Maria Kuczyńska, 1974 (photo by J. Krenz)

tetyczne, ale i użytkowe, indywidualizujące powstającą przestrzeń [25].

W stronę kreatywności – przemiany lat 90. XX w.

Działalność Jacka Krenza i Grupy Kadyńskiej⁸ była na przełomie lat 70. i 80. wyjątkiem w polskich warunkach. Znacznie większe zmiany przyniosła transformacja ustrojowa 1989 r. Jedną z idei wprowadzoną w polskich placach zabaw w tamtym czasie był rozwój kreatywności u dzieci. Samą kreatywność możemy definiować m.in. jako [...] *proces myślowy pociągający za sobą powstawanie nowych idei, koncepcji lub nowych skojarzeń, powiązań z istniejącymi już ideami i koncepcjami* [27, s. 781]. W związku z tak przyjętą definicją kreatywny plac zabaw to miejsce, które katalizuje procesy nieszablonowego myślenia u najmłodszych, prowadząc do nowych, adekwatnych w danej chwili rozwiązań i form zabawy. Głębsza analiza pozwala zauważyć, że niemal jednocześnie z pierwszymi tzw. kreatywnymi placami zabaw na świecie, w Polsce pojawiły się place tworzone jako elementy definiujące przestrzenie rekreacyjne wielkoskalowych założeń osiedli mieszkaniowych, w których zastosowano podobną filozofię projektowania. Przykładem może być gdańska Żabianka autorstwa wspomnianego już prof. Krenza.

Tendencje kształtowania terenów dla dzieci w Polsce. „IDZIE NOWE”

Choć świadome ekologicznie projektowanie dla dzieci nie jest jeszcze na terenie Polski zjawiskiem codziennym, w światowych standardach funkcjonuje ono już od lat. Dowodem na to są publikowane coraz częściej wytyczne do projektowania i budowy placów zabaw. Za przykład

in the area of Gdańsk and its vicinity (Fig. 2). Those designs demonstrated a great deal of ingenuity and the form which developed the landscape of housing estates (Fig. 3). The best examples include the housing estate designs with elements of fine arts: Żabianka, Morena and Zaspą in Gdańsk developed in 1974–1984 by the team of architect and sculptors (Jacek Krenz, Maria Kuczyńska, Edward Roguszczyk, Swietlana Zerling). The main design objectives included the introduction of elements functionally complementing the large housing estates combined with vivid colors, elements of Robinson playground⁷ and junk playground, divided into sections for various age categories. As Krenz put it himself, this operation was at the same time a protest against the unification of large panel housing estates by introducing fine art elements with simple forms which provided the “architectural space” with esthetic and utility value as well as individual features [25].

Towards creativity – changes of the 1990s

The operations of Jacek Krenz and Grupa Kadyńska⁸ were an exception in Poland at the turn of the 1970s and the 1980s. Much bigger changes resulted from the political transformation of 1989. One of the ideas introduced in Polish playgrounds at that time was to develop creativity in children. The very creativity can be defined as, e.g. [...] *a thinking process providing new ideas, conceptions or new associations connected with the ideas and conceptions which already exist* [27, p. 781]. A creative playground, in line with such a definition, is a catalyst of

⁸ Grupa Kadyńska skupiała artystów architektów związanych z Międzynarodowymi Plenerami „Ceramika dla Architektury”, organizowanymi przez Edwarda Roguszczyka w latach 1973–1976 w Kadynach [25, s. 73].

⁷ Robin site/Robinson Crusoe playground is a form of playground inspired by adventure playground, however, better developed [26]. The first playground of this type was opened in 1953/1954 by Alfred Trachsel in Zurich.

⁸ Grupa Kadyńska attracted artists architects affiliated with the International Ceramic Plein-Air Workshops for Architecture organized by Edward Roguszczyk in 1973–1976 in Kadyny [25, p. 73].

niech posłużą cytowane często zasady tworzenia placów zabaw dla dzieci autorstwa Thomasa Sawyera, odnoszące się do podziału na strefy funkcjonalne, bezpieczeństwo użytkownika i wyposażenie dostosowane do możliwości psychofizycznych użytkowników [28, s. 33].

Polska na tym tle pozostaje nadal miejscem architektonicznych kontrastów. Z jednej strony powstają obiekty nastawione wyłącznie na budowlaną komercję, tworzone według zasady minimalizowania kosztów i czasu budowy, więc ograniczone do typowych rozwiązań dostarczanych przez firmy prefabrykujące tego typu obiekty. Z drugiej zaś strony zaczyna powstawać architektura dla dzieci unikatowa zarówno w swojej formie, jak i treści.

Tereny rekreacji dla dzieci z lat powojennych tworzą w Polsce dwie zasadnicze grupy w zależności od wielkości kosztów poniesionych w związku z ich budową. Na przeciwległych biegunach odnajdujemy inwestycje wysokobudżetowe, zajmujące duże połacie terenu lub elitarne poprzez miejsca, w których są budowane, oraz inwestycje mniejsze, niskobudżetowe o niewielkiej skali oddziaływania. Podobnie wyróżnić można „wysublimowane, kosztowne projekty” [29], stanowiące rozwinięty formalnie środek wyrazu artystycznego twórców, lub proekologiczne, opierające się na zasadach rozwoju zrównoważonego parki typu „naturalnego”.

Nie ulega wątpliwości, że sposób myślenia o potrzebach dzieci w Polsce zmienia się. Dowodem na to są pierwsze realizacje, a także coraz liczniejsze konkursy architektoniczne na edukacyjne place zabaw mające powstać jako dopełnienie programu użytkowego obiektów prestiżowych, takich jak muzea, parki itp. Pierwszym konkursem na tego typu założenie na terenie Polski był ogłoszony w 2007 r. otwarty konkurs na edukacyjny plac zabaw przy Muzeum Pałac w Wilanowie.

Kolejnym elementem, który uległ modyfikacji, było poszerzenie grona odbiorców placu zabaw. Obecnie buduje się wiele placów dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie i ruchowo, często jako place integracyjne. W sferze edukacji architektonicznej i ekologicznej najmłodszych ważną rolę odgrywa wspomniana Pracownia K., której realizacji ogrodów przyszkolnych, edukacyjnych i integracyjnych placów zabaw tworzą nową jakość przestrzeni dla dzieci. Annie Komorowskiej i Michałowi Rokicie zawdzięczamy również wprowadzenie do polskiej nomenklatury pojęcia „naturalnego placu zabaw”. Zmiany formalne oraz programowe projektowanych przez nich placów złożyły się na sukces „Pola zabaw” podczas festiwalu Etnodizajn w Krakowie z 2010 r.

Znacząca rola edukacji architektonicznej w kształtowaniu postaw promujących zachowania proekologiczne, w formie zorganizowanych warsztatów, jak również w spontanicznym obcowaniu z przestrzenią dostosowaną do możliwości poznawczych dziecka, została zauważona i wśród projektantów, i wśród rodziców. Efektem tych działań stało się stworzenie w naszym kraju wielu stałych lub czasowych miejsc zabaw ukierunkowanych na przekazanie konkretnej wiedzy. Do najnowszych przykładów tego typu można zaliczyć projekt edukacyjny „Interaktywny plac zabaw” Warsztatów Kultury w Filii Centrum Kultury w Lublinie.

processes of original thinking in the youngest children, resulting in new solutions and forms of play adequate in a specific moment. A more thorough analysis indicates that the playgrounds, which were developed as elements defining recreation places in large scale housing estates designed in line with a similar philosophy, emerged in Poland almost simultaneously with the first so called *creative playgrounds* in the world. Żabianka in Gdańsk by Professor Krenz can be a good example of this.

The trends in developing areas for children in Poland. “NEW IS COMING”

Although ecological designing for children is not yet in Poland an everyday solution, it has been popular in the world for years. This is evident in the more and more often published guidelines for designing and building playgrounds, with a good example being the frequently quoted principles for developing playgrounds for children by Thomas Sawyer regarding the division into functional zones, safety and equipment adjusted to the psychophysical abilities of the users [28, p. 33].

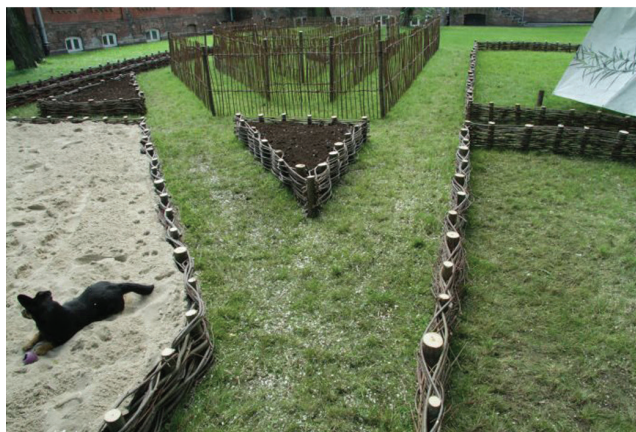
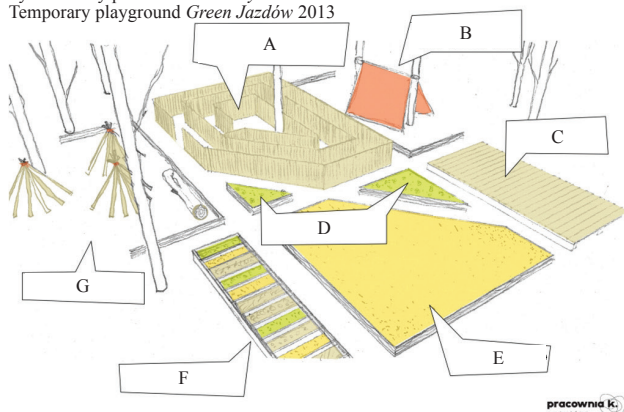
Poland in this respect is still a place with architectural contrasts. On the one hand, there are structures designed exclusively for commercial reasons following the principles of minimum costs and construction time, which are in effect limited to typical designs offered by the companies providing precast structures of this type. On the other hand, there is some new architecture for children which is original both in its form and substance.

There are basically two groups of the recreation areas for children from the post-war years in Poland, depending on the costs incurred in their construction. On the opposite ends of the axis there are high-cost investments occupying large or elite areas because of their location as well as smaller, low-cost investments of small scale impact. Similarly, one can also see “sophisticated, costly projects” [29] which are formally developed means of artistic expression of their authors or pro-ecological, “natural” parks based on the principles of sustainable development.

Undoubtedly, the way of thinking of children’s needs in Poland changes. This is evident in the first designs as well as more and more architectural contests for educational playgrounds to be developed to complement the space programs of prestigious structures, such as museums, parks, etc. The first contest for this kind of design in Poland was the open contest announced in 2007 for the educational playground by the Museum Palace in Wilanów.

Another element which was modified was the extension of the group of the playground users. Currently, many playgrounds are built for intellectually and physically challenged children, often as integration playgrounds. An important role in the scope of architectural and ecological education of the youngest children is played by Pracownia K. whose designs of preschool gardens, educational and integration playgrounds provide a new quality of space for children. The introduction of the term “natural playground” in Poland is attributed to Anna Komorowska and Michał Rokita. The formal and program changes to the playgrounds designed by them contributed

Tymczasowy plac zabaw Zielony Jazdów 2013
Temporary playground Green Jazdów 2013

II. 4. Projekt tymczasowego placu zabaw przy Centrum Sztuki Współczesnej w Warszawie, zrealizowany w ramach projektu *Zielony Jazdów*, lato 2013, autorstwa Pracownia K. (źródło: Pracownia K.)

A – Szukaj drogi. Usiądź pod drzewem; B – Schroń się. Buduj z tkanin; C – Graj i odpoczywaj; D – Szukaj szczęścia; E – Buduj z piasku; F – Spaceruj i dotykaj; G – Buduj z patyków

Fig. 4. Project of a temporary playground at a Center of Modern Art in Warszawa, as a part of a project *Green Jazdów*, summer 2013, by Pracownia K. (source: Pracownia K.)

A – Find a way. Sit under the tree; B – Take shelter. Build with fabric; C – Play and rest; D – Find happiness; E – Build with sand; F – Walk and touch; G – Build with sticks

Ekologiczne projektowanie dla najmłodszych wiąże się już nie tylko z rodzajem zastosowanego materiału czy sposobem jego pozyskania, lecz przede wszystkim ze świadomym rozróżnianiem potrzeb odbiorcy. Projektowanie placów zabaw dla dzieci w ramach przestrzeni reprezentacyjnych, w powiązaniu z terenami kultury czy sportu, coraz częściej wiąże się również z wydzielonymi strefami przestrzeni przeznaczonej dla zwierząt przychodzących z właścicielami, udomowionych zwierząt gospodarskich żyjących w przestrzeniach publicznych, umożliwiając interakcję na różnym stopniu dobrowolności (il. 4).

***Place zabaw w powiązaniu z naturą –
główne kierunki rozwoju.
Formowanie systematyki placu typu
„natural playscape”***

We współczesnym projektowaniu pojawiło się pojęcie naturalnego placu zabaw – *natural playscape*⁹. Wprowadzono je w USA w momencie wybudowania Jester Park [30] w Iowa. Kryje się za nim forma pośrednia pomiędzy architekturą a krajobrazem, będąca przestrzenią zabawy, zbudowana przy użyciu naturalnych materiałów, takich jak kamienie, ziemia i woda, z pominięciem elementów plastikowych, metalowych czy betonowych oraz bez tablic opisujących, w jaki sposób należy z nich korzystać¹⁰. Sam Jester Park, zaprojektowany w pra-

to the success of the “Field of play” during the Etnodizajn Festival in Cracow in 2010.

The significant role of architectural education in developing the attitudes promoting pro-ecological behaviors in the form of organized workshops as well as spending time spontaneously in space adjusted to the cognitive abilities of the child was noticed by the designers and by the parents. Those operations resulted in the development of many permanent or temporary playgrounds in Poland designed in order to provide specific knowledge. The latest examples of this kind of designs include the educational project of the “Interactive playground” at the Workshops of Culture in the branch of the Culture Center in Lublin.

Ecological designing for the youngest children is connected not only with the type of material used or its source but primarily with the conscious recognition of the user’s needs. Designing playgrounds for children in representative spaces combined with the areas of culture or sport is more and more often connected also with separate spaces for animals that come with their owners, domesticated farm animals living in public spaces, facilitating interaction to various degrees (Fig. 4) of voluntary character.

***Playgrounds connected with nature –
main directions of development. Formation of
natural playscape classification system***

The contemporary designers use the term *natural playscape*⁹. It was coined in the USA when Jester Park [30] was

⁹ Według definicji S. Jo Linden i Bruce’a Barbarascha *natural playscapes* to hybryda tradycyjnego placu zabaw z terenami naturalnymi, która składa się z elementów zaprojektowanych oraz skonstruowanych z materiałów naturalnych i zachowuje naturalne procesy i prawa [29, s. 5].

¹⁰ Źródło: <http://www.polkcountyiowa.gov/media/10732/natural-playscape.pdf> [data dostępu: 9.06.2013].

⁹ According to the definition by S. Jo Linden and Bruce Barbarasch the *natural playscape* is a hybrid of the traditional playground and natural areas which has elements designed and built from natural materials and maintains the natural processes and laws [29, p. 5].

cowni RDG Planning & Design, powstał w miejscowości Granger z inicjatywy urzędu Polk Country Conservation Board w 2008 r.

Forma ta wywodzi się zarówno z nurtu architektury ekologicznej, jak i dążenia do minimalizacji kosztów takiej inwestycji. Odwołując się do dziecięcej wyobraźni, projektanci zaczęli sięgać do czasów, gdy dzieci same organizowały sobie miejsce zabawy w zrujnowanych miastach, a odnajdywanym w gruzach przedmiotom nadawały drugie życie. Sama nazwa powstała poprzez połączenie słów *playground* (plac zabaw) i *landscape* (krajobraz).

Definicję naturalnego placu zabaw odmiennie postrzega Pawlikowska-Piechotka, nawiązując do mody, jaka zapanowała wśród architektów na projektowanie zgodne z formułą *playscape*. Autorka odnosi się do genezy pojęcia jako ogólnej zasady w planowaniu [...] *opartej na XIX-wiecznej idei parku angielskiego, krajobrazowego (sztuczne kreowanie naturalnego krajobrazu, różnic terenowych, oczek wodnych, układów zieleni), ale zbudowanego i wyposażonego w nowoczesny sposób* [31, s. 125].

Podobnie jak w przypadku angielskich rozwiązań krajobrazowych, głównym celem powstałych obiektów ma być zbliżenie odbiorcy do natury. W swojej publikacji autorka podkreśla znaczenie parków typu *playscape* w przybliżaniu dzieciom naturalnego środowiska poprzez zabawy na rozległym terenie dostosowanym także do potrzeb i możliwości percepcji przestrzennej osób w różnym stopniu sprawnych. Przykład nieco tylko młodszy od parku Jester odnajdujemy w Danii, w kopenhaskim parku Valbyparken, autorstwa Helle Nebelunga [32]. Zwany naturalnym placem zabaw (*nature playground*) park powstał w latach 1996–2004 jako część projektu mającego na celu aktywizację zawodową bezrobotnych zamieszkujących Kopenhagę. Jego główny element stanowi około 210-metrowy, okrągły drewniany most oraz wieże zaprojektowane przez studentów duńskiej Szkoły Wzornictwa, stojące na dużych piaszczystych i żwirowych płaszczyznach obsadzonych dodatkowo wierzbami. W podobny sposób zaprojektowany został plac przy szkole Aalholm, również w Valby, czy Murergaarden w Norrebro w Kopenhadze tego samego autora.

Systematyka proekologicznych placów zabaw

Analiza istniejących placów zabaw o charakterze naturalnym umożliwiła opracowanie podstawowego podziału przestrzeni przeznaczonych dla dzieci. W powyższych rozważaniach przyjęto poszerzoną kategoryzację według systematyki przedstawionej w tabeli 1.

Jako pierwszą grupę przyjęto park w typie omawianego wcześniej Jester, czyli formę najbardziej purystyczną, wykorzystującą jedynie elementy naturalnie występujące w dzikim krajobrazie. Kolejną grupę stanowią place, które przy użyciu naturalnych, miejscowych materiałów powielają formy tradycyjnego wyposażenia. Przykładem może tu być zrealizowany również w Stanach Zjednoczonych Kiwanis Park autorstwa Paula Horne'a, w którym do przygotowania wszystkich zabawek użyto drewna pozyskanego z wycinki drzew pod pobliską bu-

built in Iowa. It designates the form between architecture and landscape, being a space for play constructed using natural materials, such as boulders, earth mounds, and water features, while avoiding plastics, metals, concrete, lumber, and signs explaining how to play¹⁰. Jester Park, designed by RDG Planning & Design, was established in the town of Granger on the initiative of the authorities of Polk Country Conservation Board in 2008.

This form evolved from ecological architecture as well as from the pursuit of minimizing the costs of such investments. Referring to children's imagination, the designers began to draw from the times when children organized their own place to play in destroyed cities and they gave the objects which they found in ruins a second life. The very term was coined by combining two words: *playground* and *landscape*.

The definition of the natural playscape is perceived in a different way by Pawlikowska-Piechotka, referring to fashion which was popular among architects for designing in line with the formula of *playscape*. The author refers to the origin of the term as the fundamental principle in planning [...] *based on the 19th-century idea of the English landscape park (artificial creation of a natural landscape, terrain shape, small ponds, green areas) but built and equipped in a modern way* [31, p. 125].

Just like in the case of English landscape designs, the main objective of the structures is to bring the users to nature. In her publication, the author emphasizes the significance of *playscape* parks in bringing the natural environment to children by playing in a vast area designed also for the needs and abilities of space perception of the users at various level of fitness. Valbyparken, by Helle Nebelong in Copenhagen, Denmark is an example only slightly younger than Jester park [32]. Known as a *nature playground*, the park was established in 1996–2004 and designed to professionally activate the unemployed residing in Copenhagen. Its main element is about a 210 meter tall, round wooden bridge and towers designed by the students of the Danish School of Design standing on large sand and gravel planes with additional willow trees. The playgrounds by Aalholm school also in Valby or Murergaarden in Norrebro in Copenhagen were designed in a similar way by the same author.

Pro-ecological playground classification system

The analysis of the existing natural playgrounds allowed the development of the basic division of spaces designed for children. The author uses in this paper the extended categories in line with the classification system presented in Table 1.

The first group is represented by Jester park, described earlier, that is the most puristic form with only natural elements which can be found in nature. The next group includes the playgrounds which copy traditional equipment

¹⁰ Source: <http://www.polkcountyiowa.gov/media/10732/natural-playscape.pdf> [accessed: 9.06.2013].

Tabela 1. Systematyka proekologicznych placów zabaw
Table 1. Proecological playground classification system

	Kategoria naturalnych placów zabaw Category of natural playground	Przykład Example
1	formy purystyczne, wykorzystujące jedynie elementy naturalne występujące w dzikim krajobrazie purist forms of only natural elements found in nature	nazwa/name: Jester Park lokalizacja/location: Granger, Iowa, USA rok budowy/construction: 2008 projektant/designed by: RDG Planning & Design
2	formy wykorzystujące miejscowe materiały naturalne, lecz powielające formy tradycyjnego placu zabaw forms of local natural materials but copying traditional playground forms	nazwa/name: Kiwanis Park lokalizacja/location: Pittsboro, Karolina Północna/North Carolina, USA rok budowy/construction: 2009 projektant/designed by: Paul Horne
3	formy wprowadzające w życie priorytety edukacji humanitarnej dzieci forms following the priorities of children's humanitarian education	nazwa/name: Mini Taj Mahal Kids Palaces lokalizacja/location: Dune, Pondicherry, Indie/India rok budowy/construction: 2010 projektant/designed by: Art D'eco/Katel Galebart
		nazwa/name: Abenteuerlicher Bauspielplatz Kolle 37 [33] lokalizacja/location: Prenzlauerberg, Berlin, Niemcy/Germany rok budowy/construction: 1990–1999 projektant/designed by: Marcus Schmidt (koordynacja/coordination)
4	niewielkie formy architektoniczne lub rzeźbiarskie, stanowiące odpowiednik „kombajnów” do zabawy znanych z tradycyjnych placów zabaw small architectural or sculptural forms equivalent to play “combos” known from traditional playgrounds	nazwa/name: Takasugi-an, lokalizacja/location: Chino, prefektura/prefecture Nagano, Japonia/Japan rok budowy/construction: 2003–2004 projektant/designed by: Terunobu Fujimori
		nazwa/name: Boogie Woogie, Hermann Park, lokalizacja/location: Houston, Texas, USA rok budowy/construction: 2014 projektant/designed by: Patrick Dougherty
		nazwa/name: Fit for a Queen, lokalizacja/location: Ville des Nantes, Francja/France rok budowy/construction: 2014 projektant/designed by: Patrick Dougherty
5	plac zabaw „zamknięty” we wnętrzu budynku playground “enclosed” inside a building	nazwa/name: Bioscleave, lokalizacja: East Hampton, Nowy Jork/New York, USA rok budowy/construction: 2008 projektant/designed by: Ilya Korolev
		nazwa/name: Dom w Nakameguro. lokalizacja/location: Nakameguro, prefektura/prefecture Tokio, Japonia/Japan rok budowy/construction: 2009 projektant/designed by: Level Architects
6	place interaktywne interactive playgrounds	nazwa/name: MobiVersum – wystawa stała/permanent exhibition Level Green, Volkswagen Autostadt, lokalizacja/location: Wolfsburg, Niemcy/Germany rok budowy/construction: 2013–2014 projektant/designed by: Juergen Mayer H (J. MAYER H.)

dowę, redukując jednocześnie użycie innych materiałów oraz koszty transportu i wytworzenia. W myśl tej idei powstały również obiekty o mniejszej skali, jak wiklinowe formy rzeźbiarza Patricka T. Dougherty'ego¹¹ czy zbite z gałęzi domki na drzewie Terunobu Fujimoriego. Wykorzystanie naturalnych materiałów odpadowych pochodzących z miejscowych źródeł stało się sposobem na redukcję kosztów oraz zapewnienie neutralności elementów w krajobrazie. Obecnie jest to jedna z metod na

with the use of natural, local materials. A good example in this group is Kiwanis Park by Paul Horne also in the United States where all toys are made of recycled wood used in the nearby construction site, reducing at the same time the use of other materials as well as transportation and manufacturing costs. This idea was also followed in building smaller scale structures, such as wicker forms by the sculptor Patrick T. Dougherty¹¹ or houses knocked together in a tree by Terunobu Fujimori. The use of natural

¹¹ Przykładowe realizacje Dougherty'ego, będące jednocześnie wiklinową rzeźbą oraz miejscem kreatywnej zabawy dla dzieci to m.in.: Call of the Wild (Muzeum Sztuki, Tacoma, USA, 2002), Birthday Palace (National Tropical Botanic Garden, Kauai, USA, 2014), Boogie Woogie (Hermann Park, Houston, USA, 2014). Źródło: materiały udostępnione dzięki uprzejmości artysty.

¹¹ Examples of works by Dougherty which are wicker sculptures and at the same time places for creative play for children: Call of the Wild (Museum of Glass, Tacoma, USA, 2002), Birthday Palace (National Tropical Botanic Garden, Kauai, USA, 2014), Boogie Woogie (Hermann Park, Houston, USA, 2014). Source: courtesy materials provided by the artist.

Il. 5. Muskrat Ramble – „rzeźba” Patricka T. Dougherty’ego, Hands On Children’s Museum, Olympia WA, USA, 2013 (fot. A. Barna)

Fig. 5. Muskrat Ramble – “sculpture” by Patrick T. Dougherty, Hands On Children’s Museum, Olympia WA, USA, 2013 (photo by A. Barna)

zwiększenie liczby budowanych placów, które w znacznym stopniu potaniały, dzięki tego typu zabiegom projektowym (il. 5).

Innym ważnym, a nieomówionym wcześniej wyznacznikiem placu naturalnego w tym przypadku jest wprowadzenie w większości tego typu realizacji społecznego aspektu budowy, w którą angażują się okoliczni mieszkańcy, co wpływa na wzrost poziomu integracji społecznej, obniża koszt budowy, jak również zapewnia silniejszą więź z wytworzonym elementem przestrzeni. Dzięki temu staje się on ważny dla lokalnej społeczności, co z kolei wpływa na bezpieczeństwo i dalsze zaangażowanie mieszkańców w jego utrzymanie i rozwój.

W powyższej systematyce nie można pominąć aspektu wprowadzania w życie doktryny zrównoważonego rozwoju oraz programów edukacji humanitarnej dzieci. Istnieje grupa obiektów, na czele z Mini Taj Mahal Kids Palaces, w których do budowy wykorzystano jedynie surowce i elementy odzyskane, nadając im drugie życie. Wspomniany projekt autorstwa pracowni Art D’eco zakłada wykorzystanie starych stalowych beczek na wodę do budowy magicznego dziecięcego świata – małej baśniowej wioski. Według podobnych założeń powstają również parki w Europie. Przykładem jest projekt zrealizowany na berlińskim osiedlu Prenzauerberg, znanym jako Bauspielplatz Kalle 37. Łączy on w sobie funkcję ogólnorozwojową z walorami kulturowymi, sportowymi, edukacyjnymi, dając dzieciom i młodzieży alternatywną metodę spędzania wolnego czasu, również poprzez możliwość samodzielnej budowy elementów wyposażenia parku.

Częstym rozwiązaniem w przypadku braku miejsca na budowę złożonego placu zabaw jest meblowanie istniejącej przestrzeni przy użyciu niewielkich form rzeźbiarskich lub architektonicznych, wykorzystując nawet najmniejsze jej fragmenty w sposób aktywny. Jak zauważa to Josep M. Minguet: [...] *Place zabaw powinny mieć jak najbardziej otwarty plan i być jak najprostsze*

locally available recycling materials has become a way of cutting costs and assuring the neutrality of landscape elements. Currently, it is one of the methods of increasing the number of playgrounds which are built and are much less expensive because of this type of designs (Fig. 5).

Another important feature of a natural playground which was not discussed earlier in this case is the introduction of the social aspect of the construction into most of these designs which involves nearby residents, which in turn increases the social integration, reduces the construction costs and provides a stronger bond with the built element of space. Consequently, it becomes important to the local community, which in turn affects the safety and further involvement of the residents in its maintenance and development.

This classification should not ignore the implementation of the doctrine of sustainable development and programs of children’s humanitarian education. There is a group of structures, with Mini Taj Mahal Kids Palaces as the most representative of them, in whose construction only recycled raw materials and elements were used. The project by Art D’eco assumes the use of old steel water barrels to build a magic world for children – a small fable village. There are parks built in Europe which have similar design principles, such as the so called Bauspielplatz Kalle 37 built in the housing estate Prenzauerberg in Berlin. It combines the general development function with cultural, sports and educational values, providing children and the youth with an alternative method of spending leisure time, also through a possibility of building some elements of the park equipment on their own.

The solution which is often used in the case when there is not enough space to build a complex playground is to furnish the existing space with small sculptural or architectural forms with the use of even its smallest fragments in an active way. As Josep M. Minguet put it: [...] *The plans of playgrounds should be as open as possible, they should be as simple as possible and they should encourage children to think creatively* [34, p. 7].

Apart from the structures built in the open air and exposed to the elements, and consequently accessible only seasonally, there is also a group of enclosed spaces built as internal playgrounds. They are usually integrated with the residential space and create the so called homes for children. They are often not formally or materially connected with the idea of recycling, including space recycling, but they still belong to the pro-ecological school of planning human residential space, like the Bioscleave house. Other examples include the so called slide-houses, such as the house in Nakameguro designed by Level Architects where the elements of internal circulation were replaced with slides connecting the space accessible to children, providing the effect of play when conducting everyday activities.

Interactive playgrounds enable children in enclosed spaces in buildings to learn in practice the various aspects of the sustainable development, such as mobility or cooking courses; just like in the case of MobilVersum, where they can improve their motor skills and imagination as well as learn about ecology in everyday life.

Tabela 2. Typologia współczesnych placów zabaw
Table 2. The typology of modern playgrounds

Nr No.	Kryterium podziału Criterion	Podział Division
A	wiek użytkowników users age	dla dzieci młodszych (0–6 lat)/ for young children (age 0–6) dla dzieci starszych (6–12 lat)/ for older children (age 6–12) dla młodzieży (12–16 lat)/ for the youth (age 12–16) dla dorosłych/for adults
B	rodzaj użytkowników type of use	dla osób pełnosprawnych/for users with no disability dla osób niepełnosprawnych/for users with a disability: – ruchowo/motor – niesłyszących/deaf – niedowidzących/hard of seeing – intelektualnie/intellectual dla ludzi i zwierząt/for people and animals
C	rodzaj aktywności type of activity	zabawa/play edukacja/education
D	typ konstrukcji type of structure	organiczna/limited nieorganiczna/unlimited „z odzysku”/“recycled”
E	metoda wykonania method of construction	ręcznie wykonanie (niepowtarzalne, dostosowane do miejsca)/handmade (unique, site adjusted) wykonane przy użyciu narzędzi/made with tools prefabrykowane/prefabricated
F	czas trwania durability	stałe/permanent tymczasowe/temporary
G	skala scale	kompleksowe w strefach zurbanizowanych/complex in urbanized areas kompleksowe w strefach zieleni rekreacyjnej/complex in green recreation areas pojedyncze elementy/single elements place wewnątrz budynków – strefy zabaw dla dzieci/playgrounds inside buildings – play zones for children

oraz powinny zachęcać dzieci do kreatywnego myślenia¹² [34, s. 7].

Oprócz obiektów tworzonych w otwartej przestrzeni i narażonych na działanie czynników atmosferycznych, dlatego dostępnych jedynie sezonowo, istnieje również grupa przestrzeni zamkniętych, budowanych jako wewnętrzne place zabaw. Najczęściej występują one jako zintegrowane z przestrzenią mieszkalną, tworząc tzw. dom dla dzieci. Często nie są formalnie ani materiałowo związane z ideą recyklingu, również przestrzennego, lecz pozostają w nurcie proekologicznego planowania przestrzeni mieszkalnej człowieka, jak choćby dom Bioscleave. Innym przykładem są tzw. domy-zjeżdżalnie, jak dom w Nakameguro autorstwa pracowni Level Architects, w których część wewnętrznej komunikacji zastąpiono zjeżdżalniami łączącymi przestrzenie dostępne dla dzieci, uzyskując w ten sposób efekt zabawy przy wykonywaniu podstawowych codziennych czynności.

Interaktywne place zabaw umożliwiają dzieciom w przestrzeniach zamkniętych w budynku poznanie w praktyczny sposób różnych aspektów zrównoważonego rozwoju, od zagadnienia mobilności, aż do kursów gotowania. Tak jak w przypadku MobilVersum, gdzie mogą one usprawnić swoje zdolności motoryczne oraz wyobraźnię razem z nauką ekologii w codziennym życiu.

Typology of natural playgrounds

When analyzing the situation of natural playgrounds in Poland and in the world, one should take a step back to present the position of those playgrounds in a broader typological scheme, including all of their types operating currently in space.

The basic typological division of the playgrounds constructed nowadays was developed on the basis of the analysis included in this paper. Table 2 is an extension and a more general presentation of the classification presented earlier.

Obviously, it should be kept in mind that ecological playgrounds can be developed in all of those types. This is, however, a division which allows for a more specific distinction of individual types from among a relatively new network of places designed with pro-ecological assumptions.

The current stage of development of natural playgrounds provides their main types which attract their designers. They primarily include the playgrounds dedicated to children of different age, to every age group of the users, people with some disabilities and without any disabilities as well as to animals¹², playgrounds which

¹² So far the best Polish example of a playground dedicated to people and animals is Kozia Zagroda (Goat Farm) in Brenna designed by Pracownia K. from 2013. Examples from abroad often include

¹² Z ang. tłum. J. Kleszcz.

Typologia naturalnych placów zabaw

Analizując sytuację naturalnych placów zabaw w Polsce i na świecie, należy jeszcze cofnąć się o krok, ukazując pozycję owych placów w szerszym układzie typologicznym, obejmującym wszelkie ich rodzaje funkcjonujące obecnie w przestrzeni.

Na podstawie analizy zawartej w niniejszym opracowaniu stworzono podstawowy podział typologiczny współcześnie tworzonych placów zabaw. Stanowi on rozszerzenie i uogólnienie wcześniej przedstawionej systematyki. Obrazuje to zestawienie tabelaryczne (tab. 2).

Oczywiście należy pamiętać, że ekologiczne place zabaw mogą powstawać w każdej z powyższych typologii. Jest to jednak podział, który umożliwi ściślejsze wydzielenie poszczególnych typów spośród dopiero tworzącej się sieci miejsc projektowanych w oparciu o założenia proekologiczne.

Obecny etap rozwoju naturalnych placów zabaw pozwala określić główne typy, wokół których skupiają się zainteresowania ich twórców. Są to przede wszystkim place dedykowane dzieciom w różnym wieku, dla każdej z grup użytkowników, ludzi pełno- i niepełnosprawnych oraz zwierząt¹³, place, które w głównej mierze przeznaczone są do propagowania aktywności fizycznej i nauki postaw proekologicznych poprzez zabawę. Dominującym typem konstrukcji jest ta, która wykorzystuje materiał naturalny lub uzyskany w procesie recyklingu. Poprzez oparcie procesu projektowania na wykorzystaniu indywidualnych właściwości miejsca i rozbudowanej warstwy programowej przestrzeni placów, praktycznie nie są w nich stosowane elementy prefabrykowane (il. 6).

Skrócona żywotność materiałów, z których tworzone są place, czas i sposób ich funkcjonowania oraz podatność na wszelkie przebudowy i przekształcenia zbliżają je do założeń placów tymczasowych. Również ich skala obejmuje tworzenie dużych założeń¹⁴ równie często, jak placów niewielkich lub wręcz pojedynczych urządzeń nawiązujących do form rzeźbiarskich.

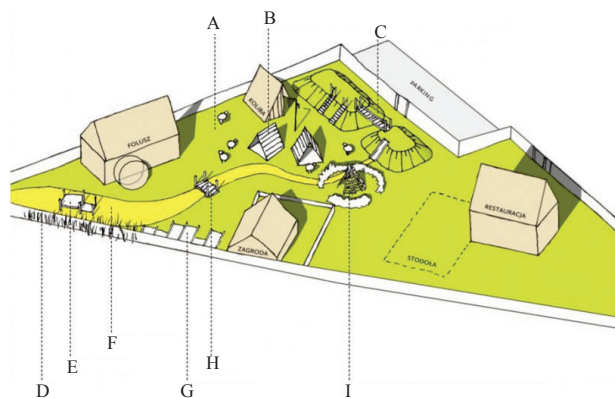
Współczesne tendencje w kształtowaniu naturalnych placów zabaw dla dzieci

Współczesne tendencje w kształtowaniu naturalnych placów zabaw można podzielić na kilka zasadniczych grup. Będą one dotyczyć samej formy placu, jego lokalizacji i wykorzystanych materiałów, użytkowników czy funkcji dodatkowych, jakie dana przestrzeń spełnia w środowisku miejskim.

Najważniejszą przemianą, jakiej uległy place zabaw, było poszerzenie grupy użytkowników ze względu na

¹³ Najlepszym jak do tej pory polskim przykładem placu zabaw dedykowanego ludziom i zwierzętom jest projekt Koziej Zagrody w Brennej autorstwa Pracowni K. z 2013 r. Przykłady zagraniczne obejmują często place zabaw dla dzieci połączone z placami zabaw dla psów i terenami sportowymi, np. Athenian Dog Park w Universal City (USA) oraz Eureka Dog Park w Eureka (USA).

¹⁴ Przykładowo Sherwood Pines Forest Park w Nottinghamshire (Wielka Brytania) [31, s. 23], Jester Park w stanie Iowa (USA) [29].

Il. 6. Projekt Koziej Zagrody w Brennej autorstwa Pracowni K. z 2013 r. (źródło: Pracownia K.)

A – owce i kozy (rzeźby/bujaki); B – szalasy/drabinki wokół „jodełki”;
C – pagórki z mostkiem, trapami i zjeżdżalnią; D – len;
E –zestaw piaskowy; F – piaskowa „rzeka”;
G – ścieżka bosych stóp; H – mostek;
I – „ognisko” (tipi), „świętojański wianek” (ogródek zielowy)

Fig. 6. Project of a playground Goat Farm in Brenna by Pracownia K., 2013 (source: Pracownia K.)

A – sheeps and goats (sculptures/rockers); B – huts/adders around “fir”;
C – hills with bridges, traps and slides; D – flax;
E – sand set; F – sand “river”; G – barefoot path;
H – bridge; I – “campfire” (tipi), “beaded wreath” (herbgarden)

to a large extent are designed to promote physical activities and teach the pro-ecological attitudes through play. The most dominant type of construction is the one which uses natural or recycled materials. When the design process is based on the use of individual properties of the site and extensive programs, practically no prefabricated elements are used in the construction of the playgrounds (Fig. 6).

The short service life of the materials used in the construction of playgrounds, their durability, their operation as well as their flexibility to any conversion or transformation make them similar to temporary playgrounds. Furthermore, their scale includes designing large playgrounds¹³ as often as small ones or even single devices alluding to sculptural forms.

Contemporary trends in developing natural playgrounds for children

The contemporary trends in developing natural playgrounds can be divided into several basic groups. They regard the very form of the playground, its location and the use of materials, users or additional functions which a specific space serves in urban environment.

The most important transformation that the playgrounds experienced was the extension of the group of users by age and species. Some playgrounds are designed in such a way

playgrounds for children combined with playgrounds for dogs and sports areas, e.g. Athenian Dog Park in Universal City (USA) and Eureka Dog Park in Eureka (USA).

¹³ For example Sherwood Pines Forest Park in Nottinghamshire (Great Britain) [31, p. 23], Jester Park in Iowa (USA) [29].

wiek oraz gatunek. Część placów projektowana jest w taki sposób, aby umożliwić korzystanie z nich zarówno przez dzieci, jak i ich opiekunów, dostosowując do różnego odbioru przestrzeni. Osobną grupę stanowią te przygotowane do współużytkowania przez dzieci i zwierzęta. Ze względu na popularność poszczególnych gatunków są one przeznaczone głównie dla psów i koni, rzadziej dla innych zwierząt inwentarskich (kozy, owce, osły itp.).

Przestrzeń placów zabaw nie ma służyć jedynie zabawie poprzez poprawę kondycji fizycznej dzieci, lecz nieść za sobą dodatkową treść, przekazywać wartości lub uczyć postaw prospołecznych, proekologicznych itp. Na podobnych zasadach funkcjonują również place projektowane przy obiektach użyteczności publicznej, mające za zadanie przekazywanie idei i historii związanej z danym miejscem, a ukierunkowane na najmłodszych odbiorców.

Zmianie uległ również sposób wykonywania placów zabaw, co związane jest z radykalną zmianą estetyki przestrzeni przeznaczonej dla dzieci. Jest ona spójna z jakością przestrzeni oferowanej dorosłym odbiorcom i coraz rzadziej nawiązuje do infantylniej, uproszczonej i znacznie spłyconej jakości, którą można określić jako „kreskówkową”. Puryzm środków przekazu stosowany dziś w projektowaniu placów zabaw objawia się zwłaszcza w eksponowaniu naturalnej kolorystyki oraz struktury użytych materiałów. Wyjątek stanowią place powstające w nurcie sztuki konceptualnej, gdzie wymóg ściśle określonej formy narzuca również kolorystykę i całą strukturę założenia.

Wzrost zainteresowania wykorzystaniem materiałów z odzysku stał się jednym z filarów nurtu projektowania ekologicznych placów zabaw. Wiąże się to, jak zdają się wskazywać ostatnie realizacje, z coraz bardziej popularnym wyznacznikiem nowoczesnego projektowania – kryterium niskich kosztów budowy. Wyjątek stanowią realizacje w obrębie terenów o funkcji reprezentacyjnej lub kulturowej, które ze względu na swoją specyfikę wymagają odrębnej formy i indywidualnego podejścia projektowego.

W kształtowaniu przestrzeni dla dzieci widać wyraźnie zwrot w stronę elementów indywidualnie projektowanych i dostosowanych do miejsca, „jednorazowych” w formie i treści. Jednocześnie pojawia się również zainteresowanie modułowością rozwiązań powielanych jako typowe ze względu na niskie koszty produkcji i montaż oraz łatwość ewentualnych zmian i uzupełnień. Wyraźnie widać również wzrost popularności rozwiązań tymczasowych, mobilnych, projektowanych i budowanych jako elementy towarzyszące różnym wydarzeniom społeczno-kulturowym.

Wśród lokalizacji placów wyróżniają się zarówno lokalizacje tradycyjnie łączone z miejscami rekreacji, parkami, skwerami i zieleńcami, w obrębie osiedli zabudowy mieszkaniowej oraz na terenie szkół i przedszkoli, jednak pojawiają się również nowe, do tej pory zupełnie niezwiązane z miejscami zabaw dla dzieci.

W miastach, gdzie najbardziej limitowanym dobrem jest przestrzeń, nastąpił ścisły podział funkcjonalny. Polega on na wyznaczeniu homogenicznych stref o wydzie-

that they can be used both by children and their caretakers, adjusting them to different space perception. A separate group are the playgrounds designed to be used by children and animals. Due to the popularity of specific species they are designed mainly for dogs and horses, less frequently for other farm animals (goats, sheep, donkeys, etc.).

The space of playgrounds is not supposed to be used only to play through improving the children's physical fitness but it should also offer additional quality, provide values and teach pro-social, pro-ecological attitudes, etc. Similar principles apply also to the playgrounds designed by public benefit structures to impart the ideas and history connected with a given place addressed to their youngest users.

The way the playgrounds are constructed has also changed – it is connected with a radical change in the scope of esthetics of the space designed for children. It is consistent with the quality of the space offered to adults and less and less often it refers to the infantile, simplified and much more shallow quality that can be defined as “cartoon like”. The purism of the means of expression applied today in designing playgrounds is evident, especially in exposing natural colors and the structure of the materials used. An exception are the playgrounds constructed in line with the conceptual art where a strictly defined form requires the use of specific colors and the whole design structure.

The growth of interest in the use of recycled materials has become one of the pillars of designing ecological playgrounds. It is connected, as it is evident in the latest designs, with the more and more popular property of modern designing – low construction costs. An exception is the group of designs in the representative or cultural areas which due to their specific characteristics require an exceptional form and individual design approach.

A clear shift towards the elements which are individually designed and adjusted to the specific places, unique in form and substance is evident in developing spaces for children. On the other end of the axis there emerges, however, interest in modularity of the solutions copied as typical due to their low production costs and assembly as well as a possibility of easy alterations and complements. Furthermore, the growth of popularity of temporary and mobile solutions designed and constructed as elements connected with various social and cultural events is also clear.

The sites of playgrounds usually include the locations traditionally associated with recreation areas, parks, squares and green areas within the estates with residential architecture and also by schools and preschools, however, there are also new locations previously not connected with playgrounds for children.

The cities, where the space is the most limited asset, have been divided by functions into homogenous zones with their specific boundaries. At the beginning of the formation of the cities in their contemporary form and in spite of ever-growing specialization, they had a much bigger contact with the environment and their space served various purposes. At present, it is necessary to deliberately introduce the functions which until recently were provided through spontaneous behavior in the

lonych granicami funkcjach. W początkach powstania miast we współczesnej formie strefy te, mimo postępującej specjalizacji, miały znacznie większy kontakt ze środowiskiem, a ich przestrzeń odgrywała różnorakie role. Obecnie konieczne stało się świadome wprowadzanie w przestrzeń życia człowieka funkcji, które jeszcze do niedawna realizowane były poprzez zachowania spontaniczne w środowisku zamieszkania dzieci. Życie na wsi, stanowiące symbol zdrowia, harmonii, sprawności fizycznej i kontaktu z naturą stało się zbiorem wzorców zachowań i postaw, które zaszczerpiono dzieciom wychowującym się w miastach. Tworzy się dla nich namiastkę otwartej przestrzeni służącej bezpiecznej i ograniczonej w czasie i formie rozrywce. Obecnie, po chwilowym zachwycie osiągnięciami techniki i ich niezaprzeczalnym wpływie na formę estetyczną, jaką przyjęła większość placów dla dzieci, z kolorowym, plastikowym wyposażeniem, nastąpił powrót do form naturalnych. Zauważono kolejne pole, na którym wpajane są dzieciom postawy prospołeczne, proekologiczne, socjalne. Choć nośnik tych idei przybiera obecnie różne formy, to cechuje go jedno – coraz wyższa świadomość znaczenia celowej, programowanej funkcjonalnie rekreacji dzieci dla ich przyszłej jakości życia.

environment where children lived, into the space where people live. Life in the country, which is a symbol of health, harmony, physical fitness and contact with nature has become a group of behavioral patterns and attitudes to be imprinted in the children growing up in the cities. They are provided with a substitute of open space to be used for safe entertainment limited in time and form. Nowadays, after a momentary delight in the advances of technology and their undeniable impact on the esthetic form of most playgrounds for children, with their colorful, plastic equipment, there came a return to natural forms. Another area where children are taught pro-social, pro-ecological and social virtues has been identified. Although at the moment the carrier of those ideas takes different forms, its most characteristic feature is the same – a stronger and stronger conviction that the purposeful and functionally programmed recreation of children is crucial for their future quality of life.

Translated by
Tadeusz Szalamacha

Bibliografia/References

- [1] Guildford J.P., *Natura inteligencji człowieka*, PWN, Warszawa 1978, 278–334.
- [2] Louv R., *Ostatnie dziecko lasu*, Grupa Wydawnicza Relacja, Warszawa 2014.
- [3] Potter D., *Risk and Safety in Play: The law and practice for adventure playgrounds*, Taylor & Francis, Routledge, Oxford 1997.
- [4] Pracownia K., *Przyrodnicze azyle w miejskich przedszkolach. Konsultacje architektoniczno-krajobrazowe*, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Kraków 2014, https://pl.scribd.com/document/237237476/Przyrodnicze-azyle-w-miejskich-przedszkolach#from_embed [accessed: 20.04.2016].
- [5] Komorowska A., *Plac zabaw bez zabawek*, „Zieleń Miejska” 2009, Nr 4, <http://e-czytelnia.abrys.pl/zielen-miejska/2009-4-407/sport-i-rekreacja-4046/plac-zabaw-bez-zabawek-9745> [accessed: 31.05.2015].
- [6] Komorowska A., *Wielki powrót do natury*, „Zieleń Miejska” 2009, Nr 8, <http://e-czytelnia.abrys.pl/zielen-miejska/2009-8-425/kszaltowanie-przestrzeni-4257/wielki-powrot-do-natury-10165s> [accessed: 31.05.2015].
- [7] Szczepańska M., *Miasto-ogród jako przestrzeń zamieszkania, pracy i rekreacji – dawniej i dziś*, „Studia Periegetica. Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu” 2011, Nr 6, 77–89.
- [8] Walker M., *Zieleń w osiedlach i koloniach robotniczych*, [w:] Bożek G., *Historyczne osiedla robotnicze*, Katowice 2005, 70–76.
- [9] Majdecki L., *Historia ogrodów*, PWN, Warszawa 1978, 781–782.
- [10] Duda E., *Doktor Henryk Jordan (1842–1907) w 150-lecie Zieleni Miejskich w Krakowie*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Kraków 1977.
- [11] Smarzyński H., *Henryk Jordan – pionier nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce*, PWN, Kraków 1958, 213.
- [12] Żmichrowska M.J., *Działalność pedagogiczna Henryka Jordana (1842–1907)*, „Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Zeszyty Pedagogiczno-Muzyczne” 2012, 18/2, 7–15.
- [13] Torowska J., *Park im. dra Henryka Jordana w Krakowie*, Ośrodek Kultury im. Cyprina Kamila Norwida w Krakowie, Kraków 2006, 31–33.
- [14] Galindo M., *Playground design*, Braun Publishing, Salenstein 2012, 7.
- [15] <http://threatnyouth.pbworks.com/f/Junk%20Playgrounds-Roy%20Kozlovsky.pdf> [accessed: 29.03.2015].
- [16] <http://www.google.com/patents/US1471465> [accessed: 29.03.2015].
- [17] <http://www.google.com/patents/US2126636> [accessed: 29.03.2015].
- [18] <http://www.theartstory.org/artist-morris-robert.htm> [accessed: 1.06.2014].
- [19] <http://herbgoldman.net/> [accessed: 12.05.2014].
- [20] Fernández X.A.C., *Robert Morris y el presente continuo en la imagen del laberinto de Pontevedra*, „QUINTANA” 2013, No. 12, 85–97.
- [21] Lange A., *Isamu Noguchi's recently restored Atlanta Playscapes serves as a model for playgrounds of the future*, <http://www.hermanmiller.com/why/the-great-playscapes.html> [accessed: 15.03.2016].
- [22] McGuire L., *Isamu Noguchi's Playground Designs*, <http://www.landscapeonline.com/research/article/7115> [accessed: 16.03.2016].
- [23] Witcher D., *Isamu Noguchi's Utopian Landscapes: The Sculpture of Playgrounds and Gardens*, „University of Wisconsin-Stout Journal of Student Research” 2012, 11, 25–41, https://www.academia.edu/1512763/Isamu_Noguchis_Utopian_Landscapes [accessed: 16.03.2016].
- [24] Lucarelli F., *Sculpted Landscapes: Isamu Noguchi's Playgrounds*, <http://socks-studio.com/2013/11/10/sculpted-landscapes-isamu-noguchis-playgrounds/> [accessed: 16.03.2016].
- [25] Krenz J., *Architektura znaczeń*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 1997, 72–75.
- [26] Komorowska A., *Robinsonada na placu zabaw*, „Zieleń Miejska” 2014, 1, <http://e-czytelnia.abrys.pl/zielen-miejska/2014-1-729/parki-i-ogrody-8471/robinsonada-na-placu-zabaw-17361> [accessed: 20.04.2016].
- [27] Jaśkiewicz K., *Kreatywność, rozwój inteligencji emocjonalnej*. Materiały szkoleniowe przygotowane w ramach projektu: NAUKA – Nowoczesna Administracja Uczelni oraz Kadra Akademicka, http://nauka.am.szczecin.pl/files/kreatywnosc_rozwoj_inteligencji/Skrypt_Kreatywnosc_rozwoj_inteligencji_emocjonalnej.pdf [accessed: 20.04.2016].
- [28] Sawyer T.H., *Facilities planning for health, fitness, physical, activity, recreation and sports*, Sagamore Publishing, Urbana 2013, 34.

- [29] Linden S.J., Barbarasch B., *Natural Play Area Guidelines*. January 2012, <https://oregonplay.files.wordpress.com/2012/06/thprdnature-play-guidelines-share.pdf> [accessed: 20.04.2016].
- [30] <http://www.conservationboard.org/PDFs/JPNaturalPlayscape.pdf> [accessed: 1.06.2014].
- [31] Pawlikowska-Piechotka A., *Przestrzeń rekreacji dziecka w mieście*, Novae Res – Wydawnictwo Innowacyjne, Gdynia 2011, 125–130.
- [32] Nebelong H., *Nature's playground*, „Green Places” 2004, 5/4, 28–31.
- [33] Souter-Brown G., *Landscape and Urban Design for Health and Well-Being. Using healing, sensory and therapeutic gardens*, Routledge, London 2015, 217.
- [34] Minguet J.M., *Urban playground spaces*, Instituto Monsa de Ediciones, Barcelona 2011, 7.

Podziękowania

Autorka dziękuje Profesorowi Jackowi Krenzowi, Annie Komorowskiej oraz Patrickowi T. Dougherty'emu za wyrażenie zgody na udostępnienie materiałów archiwalnych zamieszczonych w niniejszej pracy.

Acknowledgements

Author would like to thank Professor Jacek Krenz, Anna Komorowska and Patrick T. Dougherty for consent to the reproduction of archival materials in this paper.

Streszczenie

Ekologiczne place zabaw dla dzieci powstały jako kolejny etap rozwoju formy zorganizowanej rekreacji dzieci, dostępnych dla ogółu społeczeństwa. Ich geneza wiąże się z jednej strony z pojawieniem się i rozwojem pojęcia rozwoju zrównoważonego, rozpropagowaniem pojęcia ekologii i wszelkich idei, w tym związanych z edukacją, bazujących na nim. Stwierdzenie jednak, że ekologiczne place zabaw wywodzą się tylko i wyłącznie z nurtu architektury „eko”, projektowania świadomego społecznie, byłoby znacznym spłycaniem problemu. Na powstanie nowej formy placów ekologicznych miały wpływ doświadczenia znacznie wcześniejsze niż samo ogłoszenie konwencji w Rio de Janeiro. Należą do nich doświadczenia II wojny światowej i architektura czasów wojennych, lecz również rozwój psychologii poznawczej i świadomość procesu psychologicznego rozwoju człowieka w ciągu jego życia.

W artykule przedstawiono analizę aktualnego stanu badań nad kształtowaniem formalnym i treściowym placów zabaw dla dzieci na świecie i w Polsce. Ich rozwój doprowadził współcześnie do wytworzenia formy ekologicznych placów zabaw. Praca ukazuje również wiele zjawisk, które przyczyniły się do stworzenia pewnych ogólnoswiatowych tendencji w formalnym kształtowaniu przestrzeni dla dzieci powiązanych z nurtem projektowania proekologicznego.

Słowa kluczowe: fiksacja funkcjonalna, naturalny plac zabaw, edukacyjny plac zabaw

Abstract

Ecological playgrounds for children were being erected as another stage of development of organized form of children recreation, playground, playfields or city gardens accessible to common society. Its genesis is bound with creating and evolving the term of sustainable development, ecology and all the other ideas, considering education and basing on the original term. However the statement that ecological playgrounds take their origin from no more than the “eco” design concept, social-conscious design would be indisputably shallowing the problem to its basic conditions. There were a few more elements which influenced the process of creating a new form of sustainable, the so called – ecological playgrounds, older than the WHO agenda from Rio de Janeiro conference itself. Among them, there was the experience of World War II and the so called “architecture of war time”, but also development of cognitive psychology and consciousness of human development as a psychological process.

The article presents an analysis of the current state of research on the evolution of formal and essential formation of playgrounds for children in the global and Polish scale, which has resulted in developing nowadays a form of ecological playgrounds. It also shows a series of events that contributed to the creation of some global trends in the formal formation of space for children associated with the pro-ecological design.

Key words: functional fixedness, natural playscape, educational playground